

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

KIRÁLY

ELNÖK

KORMÁNYZÓ

SEGÉDLET

a Hadtörténeti Múzeum plakátkiállításához

Kedves Pedagógus!

Nagy örömünkre szolgál, hogy átadhatjuk Önnek ezt a kiadványt, amelynek célja, hogy segítséget nyújtson e rövid, de igen nehéz korszakot bemutató kiállításához. A füzet nemcsak magáról a tárlatról igyekszik bővebb képet adni, hanem az egész látogatást szeretné megkönnyíteni. A kiadványban hasznos információk találhatóak a múzeumról, a többi kiállításról és a látogatáshoz szükséges bejelentkezés folyamatáról.

A látogatásra való felkészüléshez összeszedtük azokat a fogalmakat, személyeket, akiknek ismerete megkönnyíti a tájékozódást a kiállításban. Az itt töltött időhöz tematikus feladatlapokat kínálunk, amelyek kiértékelése egy tanóra keretében összegezheti a látogatás tapasztalatait. A feladatlapok pedig olyan kérdéseket is tartalmaznak, amelyek a korszakon túlmutatóan is témát kínálhatnak egy-egy beszélgetésre.

Bízunk benne, hogy hasznosnak találják ezt a segédanyagot, ha pedig bármilyen észrevételük lenne, kérjük tudassák velünk a muzeumpedagogia@mail.militaria.hu email címen.

Kellemes időtöltést és jó szórakozást kívánunk!

A korszak

Az első világháború centenáriuma alkalmából az egykori hadviselő államok kötelességüknek érezték, hogy megemlékezzenek és emlékeztessenek erre a tragikus négy évre. Magyarország számára a centenáriumi megemlékezések nem értek véget a háborús cselekmények befejeződésének évfordulójával, hiszen 1918 őszétől az országra nézve tragikus kimenetelű politikai és katonai események sorozata vette kezdetét, amelyekre a visszatekintés, éppen olyan kötelessége a nemzetnek, mint a világháború esetében volt.

A korábbi államhatalmat elsöprő és a politikai változásokat elindító öszirózsás forradalomnak, az első magyar (nép)köztársaságnak, a proletárdiktatúrának, az ország területe idegen megszállásának, a Horthy-kor kezdeti időszakának, illetve a világháborút lezáró trianoni békeszerződés aláírásának százéves évfordulója nemcsak a hazai, de a külföldi kutatók és közgyűjtemények figyelmét is ráirányította ezen eseményekre. A korszak jobb megértéshez kíván segítséget nyújtani ez a kiállítás, amely a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményében, a Plakát- és aprónyomtatványtárban lévő 1918. október és 1921. november között kiadott szöveges és grafikai plakátokat mutat be.

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

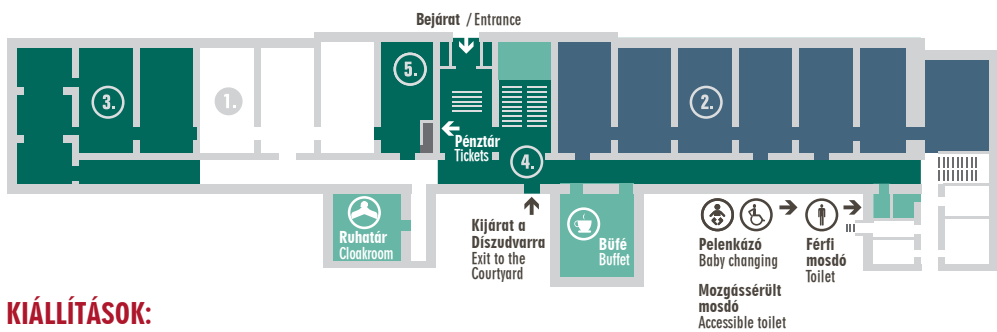

Múzeumi térkép

KIÁLLÍTÁSAINK EXHIBITIONS

TÉRKÉP FÖLDSZINT

MAP GROUND FLOOR

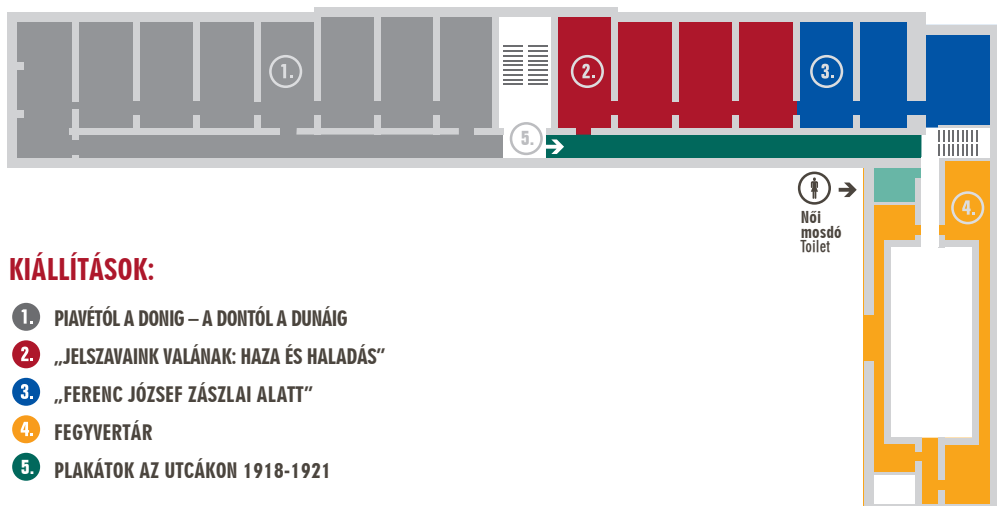

KIÁLLÍTÁSOK:

1. IDŐSZAKI KIÁLLÍTÓTÉR
2. MAGYARORSZÁG A NAGY HÁBORÚBAN
3. IDŐSZAKI KIÁLLÍTÓTÉR I.
4. IDŐSZAKI KIÁLLÍTÓTÉR II.
5. IDŐSZAKI KIÁLLÍTÓTÉR III.

TÉRKÉP I.EMELET

MAP UPPER FLOOR

KIÁLLÍTÁSOK:

1. PIAVÉTÓL A DONIG – A DONTÓL A DUNÁIG
2. „JELSZAVAINK VALÁNAK: HAZA ÉS HALADÁS”
3. „FERENC JÓZSEF ZÁSZLAI ALATT”
4. FEGYVERTÁR
5. PLAKÁTOK AZ UTCÁKON 1918-1921

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

KIRÁLY

ELNÖK

KORMÁNYZÓ

Hadtörténeti Múzeum

A Hadtörténeti Múzeum születésnapja 1918. november 16-ára datálható, de az alapítás előzményei jóval korábbra, az 1867-es kiegyezés idejére vezethetők vissza. Az 1918. novemberi múzeumalapítás egybeesett a Monarchia széthullásával.

A Hadtörténeti Levéltár és Múzeum első vezetője, Gabányi János alezredes 1918. november 20-án kiadott felhívásában felszólította a harcterről visszaérkező összes parancsnokságot, illetve a hátországi parancsnokságokat, de akár magánszemélyeket is, hogy "a háború eseményeinek későbbi feldolgozásra alkalmas valamennyi hivatalos és egyéb iratokat, naplókat, följegyzéseket, leveleket, fényképeket, úgyszintén a birtokukban lévő muzeális értékű tárgyakat megbízható megőrzés végett minél előbb átadni szíveskedjenek."

1926 őszén megkezdődött a múzeum számára immár véglegesen átadott Nándor laktanya átépítése. Az 1847-ben, klasszicista stílusban épült laktanyaépület helyén már a korábbi időkben is katonai épületek álltak, a 19. század végén pedig egy északi szárnyal toldották meg az épületegyüttest. A múzeum a Vérmező felé néző nyugati szárnyat kapta, a kiállító-helyiségeket a korábbi legénységi hálótermekből alakították át. A múzeumi gyűjtemények 1929 nyarán költözhetek be az épületbe.

Az állandó kiállítás megnyitására azonban 1937. május 29-ig várni kellett, ekkor rendkívül ünnepélyes keretek között végre megnyílt a magyar nemzet hadtörténelmét bemutató első állandó kiállítóhely. Az állandó kiállítást az épület három szintjén, 36 teremben mutatták be, de számos műtárgy már kiszorult a termeket összekötő folyosókra is. A nagyszabású kiállítás 1715-től 1918-ig követte a magyar hadak történetét. A békés tudományos munkára azonban a történelem sodra nem sok időt engedélyezett.

1944 novemberében, a front közeledtével megkezdődött a kitelepülés a somlói kastélyba, ahol azután a múzeum anyagát utolérte szörnyű végzete. A háborús pusztítás pontos felmérése tulajdonképpen a mai napig nem történt meg, és nem is történhet meg soha, hiszen a nyilvántartások, irattárak jelentős része is elpusztult. Mind a kitelepített, mind a Nándor laktanyában maradt anyagok igen jelentős veszteséget szenvedtek.

A harcok következtében a múzeum épülete részben összeomlott. Hivatalosan 1945. április 24-én rendelte el a honvédelmi miniszter a hadilevéltár és múzeum megalakítását (pontosabban újjáalakítását). Az érdeklődés homlokterébe az intézmény azonban csak 1948-ban került, amikor a szabadságharc centenáriuma alkalmából a Nemzeti Múzeummal közös kiállításon mutatták be a szabadságharc relikviáit.

1958-ban újra egyesült a múzeum és a levéltár. 1963-ban hozták létre az épület udvarán a haditechnikai parkot, egy 1961-es felmérés szerint pedig a leltárkönyvekben közel 60.000 tétel szerepelt. Az 1948-as évhez hasonlóan az 1998-as 150 éves évforduló is a múzeumra irányította a közvélemény figyelmét, a szabadságharcra emlékező "Fényesebb a láncnál a kard" című kiállítást Göncz Árpád köztársasági elnök nyitotta meg.

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

KIRÁLY

ELNÖK

KORMÁNYZÓ

A látogatás menete / vasúti kedvezmény

Látogatásra és programokra való bejelentkezés menete:

1. Csoportos múzeumlátogatás: Amennyiben csak látogatni szeretnének külön program nélkül, előzetes telefonos vagy e-mail-es bejelentkezésre nincs szükség. Kérjük, ebben az esetben is töltsenek ki egy múzeumpedagógiai fogadónyilatkozatot, melyet a lejjebb megadott e-mail címre küldjenek el, mivel ez alapján áll módunkban kedvezményes csoportos belépőjegyet biztosítani.

2. Tárlatvezetések és múzeumpedagógiai programok: Amennyiben a múzeumlátogatást valamilyen programmal egybekötve szeretnék megtenni, kérjük, előzetesen egyeztessenek a programokról és azok időpontjáról a Hadtörténeti Múzeum Múzeumpedagógiai Osztályával vagy telefonon, vagy e-mail-en keresztül (elérhetőségek a tájékoztató végén). A programokról a múzeum honlapján is tájékozódhatnak az alábbi link alatt: <http://militaria.hu/muzeumpedagogia>. Az előzetes egyeztetés után a megbeszélt időpontot kérjük, hogy a kitöltendő múzeumpedagógiai megrendelőlapon jelöljék meg, illetve a programot/programokat is. Kérjük ezt a megrendelőlapot a lentebb megadott e-mail címre juttassák el kitöltve, melyet pecséttel ellenjegyezve küldünk meg Önöknek, ezzel véglegesítve a program/programok foglalását.

3. Vasúti utazási kedvezmény igénybe vétele: Amennyiben a vidéki iskolák igénybe kívánják venni a MÁV által biztosított utazási kedvezményt, kérjük, töltsék le, és annak első oldalát kitöltve küldjék meg nekünk a „vasúti fogadónyilatkozat” című formanyomtatványt. Ennek első 5 pontját az iskola, a 6. pontját a múzeum tölti ki; ez a dokumentum csak a Hadtörténeti Múzeum által ellenjegyezve és lepecsételve érvényes. Ezt a múzeum lepecsételve visszaküldi Önöknek, majd a teljes dokumentummal (amelyben a diákok névsora is szerepel) a MÁV helyi képviselőjéhez kell fordulni legkésőbb 7 munkanappal a tervezett látogatás előtt a kedvezményes utazás igénybevételéhez.

Dokumentumok: <http://militaria.hu/hadtorteneti-intezet-es-muzeum/letoltesek>

Múzeumpedagógiai Osztály elérhetőségei:

e-mail: muzeumpedagogia@mail.militaria.hu

Tel.: +36-1-325-16-18

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

KIRÁLY

ELNÖK

KORMÁNYZÓ

Állandó kiállítások a korszakhoz

A látogatás során érdemes lehet megtekinteni azt a két kiállítást, amely a korszakot körülveszi. A **„Magyarország a Nagy Háborúban 1914-1918”** és a **„Piavetől a Donig - Döntől a Dunáig. Magyarország katonai története 1918-1948”** című állandó kiállításaink a tananyaghoz illeszkedve segíthetnek megérteni mi vezetett ehhez a korszakhoz, illetve azt is megmutatják, hogy milyen hatással voltak ezek az események a két háború közötti Magyarországra.

Magyarország a Nagy Háborúban 1914-1918

A kiállítás osztrák–magyar (azon belül hangsúlyosan magyar) szemszögből mutatja be a háború eseménytörténetét, a látványelemek terén a frontélet és hátszág jellegzetességeire fókuszálva. A kiállításon a látogatók megtekinthetik ismert és jelentős személyek személyes tárgyait, valamint megismerkedhetnek kevésbé kiemelkedő, de érdekes vagy éppen tipikus első világháborús pályát befutott katonák és civilek (nők és férfiak) történeteivel, megszemlélhetik a háború személyhez köthető különleges vagy jellegzetes tárgyait, dokumentumait. A különleges mellett a háború tipikus, tömegesen gyártott cikkei is közelről tanulmányozhatóak a tárlatban: fegyverek, egyenruhák, felszerelési tárgyak, az Osztrák–Magyar Monarchia fegyveres erejének, szövetségeseinek és ellenfeleinek harci eszközei egyaránt. Az átjárható kiállítási enteriőrök (vasútállomás, lövészárók, hadifogolytábori barakk) elősegítik, hogy látogatóink a háborús atmoszférát közelről megtapasztalhassák. Elsősorban a fiatalabb korosztály érdeklődésére tarthat számot a kiállítási érintőképernyők bőséges digitális tartalma és az okostelefonok segítségével elérhető információk. A játékok között kvíz, egyenruhakirakó és térképes játékok is megtalálhatóak.

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

KIRÁLY

ELNÖK

KORMÁNYZÓ

Piavétól a Donig - Dontól a Dunáig. Magyarország katonai története 1918-1948

”Ezt a háborút elvesztettük” jelentette be Tisza István miniszterelnök 1918. október 31-én a Parlamentben. Az események ezt követően felgyorsultak, Károlyi Mihály ideiglenes kormányt alakított, a pacifizmus szellemében tárgyalt az antant nagyhatalmakkal, de a fegyveres ellenállás már a Tanácsköztársaság kétes dicsőségű 133 napját hozta. „Piavétól a Donig - Dontól a Dunáig” című kiállításunk végigvezeti a látogatót a front összeomlásán, majd a forradalmak időszakán, bemutatja a Trianoni béke katonai és politikai következményeit. Részletesen tárgyalja a vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányozta Magyar Királyság haderejének történetét az ún. „rejtés időszakától” kezdve, egészen a nyilas hatalomátvételig, végigkalauzol Budapest ostromán és a magyarországi harcok végén. A kiállítás utolsó termében megjelennek a hadifogolysorsok, a látogatók a hadifogoly- és kényszermunkatáborokat megjárt honfitársaink emléktárgyain keresztül megismerkedhetnek a háborút kísérő szovjet megszállás következményeivel. Az olyan sorfordító események megértését és iskolai feldolgozását, mint a 2. magyar hadsereg doni tragédiája, vagy a német megszállás és az Árpád-vonal menti harcokat hangulatosan berendezett enteriőrök segítik.

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

KIRÁLY

ELNÖK

KORMÁNYZÓ

Plakátok 1918-1921

A grafikai plakátok időrendben, három részben kapnak elhelyezést.

1.rész 1918. október – 1919. március

(Az őszirózsás forradalom idején kiadott politikai plakátok mellett az 1918 novemberétől a Károlyi-kormány idején meginduló területvédő propaganda ismert plakátjai)

2. rész 1919. március 21. – augusztus 4.

(A Tanácsköztársaság idején kiadott, jellemzően katonai vonatkozású plakátok)

3. rész 1919. augusztus 5. – 1921

(A konszolidáció időszakában kiadott plakátok: a Tanácsköztársaság elleni propaganda kiadványai (Manno Miltiades művei), az új pártok és újságok hirdetései, az 1920-as nemzetgyűlési választások előtt kiadott plakátok, a területi elcsatolások, majd a trianoni békeszerződés ellen tiltakozó propaganda kiadványok, a soproni népszavazás témája)

Az utcákon falakra, kerítésekre, hirdetőtáblákra kiragasztott szöveges falragaszoknak a mindennapi tájékoztatásban volt szerepük. Naponta újabb és újabb rendeletek, felhívások láttak napvilágot, emiatt ezeket a plakátokat gyengébb, rosszabb minőségű papírosra nyomtatták, így aktualitásuk egyrészt a tartalmuk, másrészt az alapanyaguk miatt néhány nap volt csupán. A falragaszok sokaságában gyakran különféle színű papírokkal, feltűnő tipográfiával, egyes szavak kiemelésével igyekeztek a járókelők figyelmét felkelteni. A többi közgyűjtemény anyagára is jellemző bőség alapján elképzelhető, hogy milyen nagy mennyiségben jelentek meg naponta falragaszok.

A szöveges falragaszok forrásértékét az adja, hogy rengeteg információt tartalmaznak a hatóságok által kiadott rendeletek végrehajtásának módjáról. Egyes eseményekről (például járművek vagy lovak nyilvántartásba vétele, katonák sorozása, fegyverbeszolgáltatás, élelmiszerek vásárlása stb.) bőséges ismereteket szerezhetünk, hiszen az azt előíró szervezetnek részletekbe menően kellett tájékoztatnia a lakosságot arról, hogy mit kell tennie.

Míg a szöveges hirdetmények a hírközlés, a grafikai plakátok a reklám eszközei voltak, amelyeket 1918 novemberétől egyre nagyobb mértékben alkalmaztak a politikai propaganda céljaira. Ez utóbbiakat még a világháború évei alatt is reklámcélokra használták: a háborús időkhöz kapcsolódó árucikkeket, szolgáltatásokat és rendezvényeket népszerűsítették velük. Az első képes, politikai ügy érdekében mozgósító falragaszok az 1910-es évek elején készültek, amelyeket a tüntetések és a felvonulások alkalmával a követelések nyomtatékosítására transzparensként is felhasználtak. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt sztrájkra vagy tüntetésre buzdító, illetve a háború ellen agitáló felhívásai Biró Mihály nevéhez fűződnek. Legismertebb alkotása a „vörös kalapácsos ember,” „aki” a szociáldemokraták napilapja, a Népszava 1913. január 1-jei számának hirdetésén is megjelent, és a munkásság szimbólumaként a következő években több plakátján is központi szerepet kapott.

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

KIRÁLY

ELNÖK

KORMÁNYZÓ

1918. november elején a Nemzeti Tanács hozta létre az Országos Propaganda Bizottságot azzal a céllal, hogy a lezajlott politikai változásokról, a Károlyi-kormány tevékenységéről a lakosságot felvilágosítsa, megnyugtassa, a rendet és a békés termelőmunkát visszaállítsa. A Bizottság a már megszállt felvidéki és erdélyi területeken is folytatott agitációs tevékenységet, a magyar nemzetiségű lakosságnak szánt röplapokkal kitartásra, a nemzetiségeket hűségük megtartására buzdítottak.

1919. március 21-én Budapesten kikiáltották a Tanácsköztársaságot, amelynek ideje alatt csak a hatóságok nyomtathattak és ragaszthattak ki plakátot. Az Országos Propaganda Bizottság 1919. április 1-jéig folytatta a tevékenységét, majd beolvasztották a Közoktatásügyi Népbiztosság Szocializmus állami propagandája elnevezésű csoportján belül működő Tudományos és népszerű propaganda ügyosztályba. 1919. május 15-től a Szocializmus állami propagandája csoporton belül kezdte meg a működését a Hadsereg propaganda ügyosztály, amelynek feladatai közé tartozott a katonák toborzása, a rendszer ideológiájának a hadseregen belüli terjesztése és a harci kedv fenntartása.

Augusztus 1-jén a proletárhatalom összeomlott, vezetői jórészt elmenekültek, és új kormány vette kezébe a politikai hatalmat. A Budapestet megszálló román királyi hadsereg – a többi városhoz hasonlóan – számos utasítást bocsátott ki a főváros rendjének fenntartására. Bevezették a cenzúrát, amely nemcsak a nyilvánosságnak szánt és sokszorosított kiadványokat érintette, hanem a különféle szórakoztató rendezvények – színházi, zenei és mozielőadások – megtartását is. A román megszállás ideje alatt, 1919. augusztus 5-től november közepéig tehát csak olyan kiadványok, – köztük a szöveges és a grafikai plakátok – jelenhettek meg, amelyek tartalmát megfelelőnek találta a hatósági kontroll és ezt feltüntették rajta. Az utcákon a román katonai parancsnokság hirdetései mellett pártok plakátjai tűntek fel, amelyeken bejelentették megalakulásukat, és közzé tették politikai programjukat, valamint csatlakozásra szólították fel az embereket.

Miután a román csapatok 1919 őszén fokozatosan visszavonultak a magyar területekről, helyüket a Nemzeti Hadsereg alakulatai vették át. A proletárdiktatúra ellen szerveződött politikai és katonai erők hatalomra kerülésével új propaganda vette kezdetét. Az új hatalmat támogató, illetve a proletárdiktatúra tevékenységét elítélő és annak vezetőit lejárató plakátokat Manno Miltiades készítette.

Az új politikai pártok az általuk képviselt eszméket tetszetős grafikák segítségével igyekeztek szemléltetni, és általuk a belépésről meggyőzni embereket. A megújuló közéletéről vallanak az új napilapok, illetve a proletárdiktatúra alatt betiltott és 1919 őszétől ismét megjelenő újságokat népszerűsítő plakátok.

A Magyarországi Szociáldemokrata Párt sztrájkra vagy tüntetésre buzdító, illetve a háború ellen agitáló felhívásai Biró Mihály nevéhez fűződnek. Legismertebb alkotása a „vörös kalapácsos ember,” „aki” a szociáldemokraták napilapja, a Népszava 1913. január 1-jei számának hirdetésén is megjelent, és a munkásság szimbólumaként a következő években több plakátján is központi szerepet kapott.

1918. november elején a Nemzeti Tanács hozta létre az Országos Propaganda Bizottságot azzal a céllal, hogy a lezajlott politikai változásokról, a Károlyi-kormány tevékenységéről a lakosságot felvilágosítsa, megnyugtassa, a rendet és a békés termelőmunkát visszaállítsa. A Bizottság a már megszállt felvidéki és erdélyi területeken is folytatott agitációs tevékenységet, a magyar nemzetiségű lakosságnak szánt röplapokkal kitartásra, a nemzetiségeket hűségük megtartására buzdítottak.

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

KIRÁLY

ELNÖK

KORMÁNYZÓ

Kronológia

1918. 10. 17. A Parlamentben Tisza István kijelenti: „A háborút elveszítettük”.
1918. 10. 23. Budapesten megalakul a Magyar Nemzeti Tanács.
1918. 10. 31. Budapesten győz az őszirózsás forradalom. – Károlyi Mihály az új miniszterelnök.
– Meggyilkolják Tisza Istvánt.
1918. 11. 03. Fegyverszünetet írnak alá a Monarchia és az antant képviselői.
1919. 03. 20. A köztársasági elnök és a magyar kormány megkapja a Vix-jegyzéket.
1919. 03. 21. Fernand Vix alezredes átveszi a kormány elutasító válaszát– a kommunista hatalomátvétel eredményeként létrejön a Magyarországi Tanácsköztársaság,
1919. 04. 12. Bécsben Bethlen István gróf vezetésével megalakul az Antibolsevista Comit e
1919. 04. 15–16. A román csapatok támadást indítanak Magyarország ellen, a szerveződő Vörös Hadsereg a Tisza vonaláig vonul vissza
1919. 05. 20. Az északi hadjárat kezdete, a magyar Vörös Hadsereg ellentámadása a Felvidék visszaszerzését célozza
1919. 06. 13. A békekonferencia jegyzéket küld Magyarországnak, Clemenceau javaslata szerint a román erőket visszavonnák, ha a Forradalmi Kormányzótanács kivonná erőit a szlovák területekről
1919. 06. 30. A Kormányzótanács elrendeli Szlovákia kiürítését, a magyar Vörös Hadsereg megkezdi a visszavonulást
1919. 07. 20. A magyar Vörös Hadsereg megtámadja a románokat, a tiszai offenzíva
azonban hamar összeomlik, a román csapatok ellentámadásba mennek át
(07. 24.)
1919. 08. 01. A proletárdiktatúra bukása, a Forradalmi Kormányzótanács lemond, Peidl
Gyula alakít kormányt (szociáldemokrata kormány alakul)
1919. 08. 04. A román csapatok bevonulnak Budapestre
– Horthy hadserege a Dunántúlra vonul
1919. 08. 06. Friedrich István és tisztjei puccsal átveszik a hatalmat
1919. 08. 09. Horthy megszervezi a Nemzeti Hadsereg Fővezérségét
1919. 11. 14–16. A románok kivonulnak Budapestről, a Tisza vonaláig húzódnak vissza
1919. 11. 16. Horthy Miklós a Nemzeti Hadsereg élén bevonul Budapestre
- 1920–1921. A kisantant megalakulása
1920. 01. 05. A magyar békeküldöttség elutazik Párizsba, vezetője gróf Apponyi Albert
1920. 01. 16. Apponyi Albert a párizsi békekonferencián népszavazást kér a területi kérdések eldöntéséhez, melyet a konferencia egy közös román–délszláv–csehszlovák memorandum miatt elutasít
1920. 02. 16. Az új nemzetgyűlés alakuló ülése
1920. 02. 17. Tiszti különítményesek meggyilkolják Somogyi Bélát és Bacsó Bélát
1920. 03. 01. A nemzetgyűlés Horthy Miklóst a Magyar Királyság kormányzójává választja
1920. 03. 10. Megalakul Simonyi Semadam Sándor kormánya
1920. 06. 04. A magyar békeszerződés aláírása a Versailles melletti Kis-Trianon palotában

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

KIRÁLY

ELNÖK

KORMÁNYZÓ

Fogalmak, nevek, amiket a látogatás előtt érdemes átnézni

őszirózsás forradalom: 1918. október 30-31-én lezajlott forradalom. Jelképe az őszirózsa, amit a forradalom győzelmét kivívó katonák tűztek a kalapjukra. Vezéralakja Károlyi Mihály, akit miniszterelnökké neveztek ki. A cél egy demokratikusabb államstruktúra létrehozása volt. Az új kikiáltott államforma monarchia helyett a népköztársaság.

Tanácsköztársaság: A Károlyi Mihály megbuktatásával 1919. március 21-én kikiáltott államforma, ami százharminchárom napon át állt fent. Élén a Forradalmi Kormányzótanács, illetve Kun Béla állt. A nevében demokratikus állam valójában (proletár)diktatúra volt, amiben egyetlen párt, a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP) gyakorolta a hatalmat.

proletárdiktatúra: Olyan totalitárius uralmi forma, amiben a munkás- és paraszti társadalmi réteg kezében összpontosul a politikai hatalom.

szocializmus: Társadalmi-gazdasági rendszer, ami a természeti kincseket és a társadalom által megtermelt javakat is közös tulajdonnak tekinti.

kommunizmus: Politikai-gazdasági rendszer. Tulajdonképpen a szocializmus továbbfejlesztett formája, ahol a politikai hatalomgyakorlás a munkás-paraszt társadalmi rétegek kezében van.

Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP) – 1918. november 24-én alapított és a Tanácsköztársaság kikiáltásával hatalomra került szélsőbaloldali párt. A proletárdiktatúra 1919. augusztus 1-jei bukása után illegalitásban működött tovább.

vörösteror: A Tanácsköztársaság ideje alatt lezajlott erőszakhullám, ami a politikai ellenség-keresés jegyében zajlott. A legtöbb erőszakos cselekedet Szamuely Tiborhoz, ill. az ún. Lenin-fiúkhoz köthető.

fehérterror: A vörösteror okozta válaszreakcióként lezajlott erőszakhullám a Tanácsköztársaság bukása után, amit az ún. tiszti különítmények hajtanak végre. Talán a legismertebbek a Héjjas Iván, Ostenburg-Moravék Gyula és Prónay Pál vezette csapatok.

Megjegyzendő: az 1918-'19-es évek vörös- és fehérterrorai mellett más erőszakos cselekmények, lincselések is lezajlottak.

ellenforradalom: Általános értelemben egy adott forradalommal szembehelyezkedő fegyveres harc. Itt a Tanácsköztársasággal szembehelyezkedő politikai csoport harcát jelenti. Élén eleinte Károlyi Gyula vezette aradi, majd szegedi kormány állt, később pedig a Horthy Miklós irányítása alatt lévő Fővezérség.

kormányzó: Monarchikus államformák ideiglenes államfői pozíciója, ami a trón betöltéséig áll fenn. Az első világháború utáni Magyar Királyság „királykérdésében” nem sikerült megegyezésre jutni, így 1920. március 1-jén Horthy Miklós személyében kormányzót neveztek ki.

Vörös Hadsereg: A Tanácsköztársaság idején szovjet-orosz mintára felállított haderő. Először toborzás, majd sorozás útján történt az állomány feltöltése, a létszám így 1919 májusára elérte a 150.000 főt. A felvidék egy részét ideiglenesen sikerült visszafoglalniuk az oda bevonuló csehszlovák csapatoktól.

PLAKÁTOK AZ UTCÁKON
1918-1921

KIRÁLY
ELNÖK

KORMÁNYZÓ

Személyek:

Károlyi Mihály (1875 – 955): Az 1918 novemberében kikiáltott Magyar Népköztársaság első miniszterelnöke és egyben utolsó államfője. 1875-ben született grófi családban, 25 éves kora óta politizált. Többször kényszerült emigrációba (egyszer a Népköztársaság bukása után 1919-ben, majd a Rajk-per után 1949-ben). 1955-ben Vence-ben (Franciaország) halt meg.

Kun Béla (1886 – 1939): Az 1919-ben kikiáltott Tanácsköztársaság külügyi népbiztosa. 1886-ban köztisztviselői családban született. Középfokú tanulmányai befejeztével szinte azonnal politizálni kezdett. 1916-ban behívták és a keleti fronton fogságba esett – vélhetően ekkor köteleződött el a szélsőbaloldal mellett. 1918-ban tért vissza az országba. 1919-ben a Tanácsköztársaság tényleges vezetője volt. A bukás után előbb Ausztriába, majd Szovjet-Oroszországba menekült. Halálának időpontja bizonytalan, egyes vélemények szerint 1938 augusztusában, mások szerint 1939 novemberében halt meg Moszkvában.

Horthy Miklós (1868 – 1957): Az első világháború utáni Magyar Királyság kormányzója 1920-1944 között. Köznemesi család harmadik gyermekeként született 1868-ban. Fiatalkorától katonai (tengerésztiszti) pályára készült. Első világháborús veterán, a második otrantói csata győztese, I. Ferenc József egyik szárnysegédje, a Monarchia haditengerészetének altengernagya. A Magyar Királyság államfője volt a nyilas-hatalomátvételig. Az országot sikertelenül próbálta kivezetni a második világháborúból. 1957-ben Estorilban (Portugália) hunyt el.

Thomas Woodrow Wilson (1856 – 924): Az Amerikai Egyesült Államok 28. elnöke. A közép-európai történelem szempontjából az 1918. január 8-án, az amerikai szenátus és a képviselőház közös ülésén meghirdetett 14 pontjáról ismert. A pontok, melyeket egy 150 fős munkacsoport dolgozott ki, Európa újjáépítését és a későbbi háborúk lehetőségeinek kizárását célozta. Tartalmazta többek között a nemzeti önrendelkezés jogát, a hajózási szabadságát, a megszállt területek kiürítését és a leszerelést. Magyarországon, a „wilsoni 14 pont,” elhíntette a reményt az ország területi integritásának megőrzésére, de a győztes hatalmak politikai vezetése számára azonban csak üres idealizmus maradt.

IV. Károly (Teljes nevén Karl Franz Josef Ludwig Hubert Georg Maria von Österreich) (1887 – 1922):
I. Károlyként az osztrák császárság utolsó uralkodója, IV. Károlyként a Magyar Királyság utolsó magyar királya. Uralkodása alatt fő célja birodalma kivezetése az első világháborúból, a Monarchia területi integritásának megőrzésével. 1917-ben, felsége bátyján, Szixtus párizsi hercegen keresztül felvette a kapcsolatot Clemenceau francia miniszterelnökkel, de a béketapogatózások eredménytelenül zajlottak. A front 1918 őszi összeomlása, a padovai fegyverszünet és a Monarchia főbb városaiban kitört forradalmak után 1918. november 13-án eckartsau nyilatkozatával lemondott magyarországi uralkodási jogairól.

Somorjai báró Lukachich Géza (1865 – 1943): császári és királyi altábornagy, a tiszti arany vitézségi érem tulajdonosa. Az első világháború alatt szolgált a szerb és az olasz fronton, az isonzói csaták alatt a 20. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka. 1917 augusztusában elnyerte a katonai Mária Terézia rendet, vele a somorjai előnevet és a bárói rangot. 1918-tól a hátszági biztosító csapatok parancsnoka, majd 1918. október 26-tól Budapest városparancsnoka. Elsősorban a katonaszökevényekkel és a haladó polgári mozgalmakkal kapcsolatos kíméletlenségéről ismert. Az őszi forradalom alatt a budapesti lakosság haragjától a Nemzeti Tanács letartóztatása mentette meg 1918. október 30-án.

Haubrich József (1883 - 1939): szociáldemokrata politikus, hadügyminiszter, eredeti foglalkozása vasöntő. 1902-ben kapcsolódott be a szocialista mozgalomba. A Tanácsköztársaság idején kereskedelmi, majd hadügyi népbiztos, Budapest katonai parancsnoka. Mint a Peidl-kormány hadügyminisztere lefegyverezte a Vörös Őrséget. Ennek ellenére 1920-ban a népbiztos-perben halálra ítélték. A fogolycsere alkalmával a Szovjetunióba került.

Pogány József (1886 – 1939): újságíró, író. 1909-ben bölcsészdoktori oklevelet nyert. Az első világháború alatt katonai szolgálatra hívták be, 1916-tól haditudósító, majd tevékeny részese az 1918. októberi forradalom előkészítésének. A Károlyi- és Berinkey-kormány idején államtitkári rangban kormánybiztosként a Katonatanács elnöke. A Tanácsköztársaság alatt hadügyi, külügyi, végül közoktatásügyi népbiztos, a székesfehérvári II. hadtest parancsnoka, a párt ellenőrző bizottságának tagja. A Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált, részt vett a KMP munkájában. Majd Moszkvába ment, 1922 – 29-ben dolgozott a kommunista Internacionálé agitációs és propagandaosztályán. 1929 után az SZU Tervhivatala igazgatóságának tagja. 1937-ben letartóztatták. A sztálini önkény áldozata lett.

Bíró Mihály (1886-1948): Festő, grafikus, szobrász, a Tanácsköztársaság több ismert plakátjának szerzője. 1913-ban vált ismertté a Népszava számára rajzolt „vörös kalapácsos emberrel.” A munkásosztályt jelképező alak „modellje” Fischer Tibor a Munkás Testedző Egyesület birkózója volt. Harcolt az első világháborúban. Az őszirózsás forradalom valamint a Tanácsköztársaság ideje munkásságában kiemelkedő helyet foglal el. Több, az utcaképet akkoriban meghatározó plakátja máig ismert. Az 1919. május 1-jei ünnepséghez használt díszítőelemek nagy részének elkészítése hozzá köthető. A Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált, de élt Berlinben, Pozsonyban és Nyitrán is, végül pedig 1938-ban Párizsban telepedett le. Hazahozni a francia fővárosból közadakozással sikerült 1947-ben.

Vértes Marcell (1895-1961): Festő, grafikus, illusztrátor. A Tanácsköztársaság több ismert plakátjának szerzője. A Tanácsköztársaság idején több propaganda plakát szerzője. A proletárdiktatúra bukása után Bécsbe menekült, majd Párizsba költözött. 1940-ben az USA-ba emigrált, majd 1946-ban visszatért Párizsba. Végig megmaradt a filmiparban, az 1952-es Moulin Rouge c. film elkészítésében díszlet- és jelmeztervezőként vett részt, amiért két Oscar-díjat is kapott. (Legjobb jelmez-, illetve Paul Sheriff-fel megosztva a legjobb látványtervezés kategóriában.)

Manno Miltiades (1880 - 1935): sportember, grafikus és szobrászművész. Úszott, futott, válogatott evezős, atléta, labdarúgó, valamint kerékpáros, síelő. Az 1919-es vészterhes időszaka mély hatást gyakorolt művészetére. A kommünt követően a Tanácsköztársaság drámai eseményeit igen érzéketlenül mutatta be erőteljes plakátjaival, rajzaival, egyúttal a Horthy-kultusz egyik kialakítójává vált 1932-ben a Los Angeles-i olimpia szellemi versenyén alkotását a szobrászati művek között ezüstéremmel jutalmazták.

Jelképek

Keresd meg és fényképezd le!

Az őszi rózsás forradalom és a népköztársaság egyik kedvelt jelképe az eredetileg ókori eredetű szabadságot szimbolizáló fejfedő. A a nagy francia forradalom idején vált a munkásság egyik szimbólumává, és innen került át a XX. század jelképei közé. 1919. május 1-jei ünnepségre a budai palota koronáját is ez borította.

Kérdések: A Nagy Francia Forradalom és jelképei miért voltak fontosak a XX. század forradalmi számára?

A tömeg megszólításához miért fontosak a grafikai plakátok?

.....

A vörös szín a nemzetközi munkásmozgalommal fonódott össze az elmúlt században. A Tanácsköztársaság 133 napja alatt is számos jelkép-elnevezés vette fel a vörös színt. Így a zászló, a hadsereg és a vörös....., ami később a legmeghatározóbb jelképévé vált a kommunista ideológia (mozgalomnak). A folyosón egy katona sapkáján találjátok meg. Ez a jelkép napjainkra önkényuralmi jelképként tiltólistára került.

Kérdések: Mit gondolsz miért fontosak a jelképek és viselésük?

Te viselsz-e olyan jelképet, ami a közösséghez tartozást fejez ki?

Miért tiltják az önkényuralmi jelképek használatát?

.....

A Tanácsköztársaság bukása után a rendszer igyekezett a plakátokon is kifejezni a kommunista ideológiával való szembenállását. Ezért olyan jelképekhez nyúlt, amely a történelmi múlttal és a kereszténységgel való közösséget fejezte ki. Plakátokon nagyon sok esetben találkozunk magyar címerben is megtalálható-tel.

Kérdések: Honnan ered ez a jelkép? Hogyan fejezte ki ez a jelkép a Tanácsköztársasággal való szembenállást? A történelmi hagyományaink miért fontosak, miként alakítják identitásunkat?

.....

Ellenségkép

Keresd meg és fényképezd le!

Az őszirózsás forradalom győzelme után kikiáltott Magyar Népköztársaság nevében is szakított az ország korábbi államformájával. A propaganda szintjén is ellenségként kezelte a ... intézményét általában és az utolsó magyar ...-t is. A kiállításban két olyan plakát is látható, amin egy piros (frígiai) sapkás alak valamilyen módon egyértelműen jelzi, hogy ennek a keresett államformának vége.

Kérdések: Mit gondoltok, mely társadalmi réteghez tartozhat a sapkás alak? A világháború miatti szenvedések miatt korbácsolták fel az indulatokat? Végleg eltűnt Magyarországról ez az intézmény?

.....

.....

A Tanácsköztársaság plakátjai között található egy, amelyiken egy katona menetfelszerelésben áll, a puskáját támasztja és az olvasóra (azaz rád) mutat. A katona alakja mellett egy fenyegetésként/figyelmeztetésként is értelmezhető mondat olvasható. Kinek kell rettegnie a rendszertől?

Kérdések: Kire utalhat a plakáton aláhúzott fogalom? Miért a belső ellenségtől félt a Tanácsköztársaság? Volt olyan szervezete, amelyik beváltotta a fenyegetést?

.....

.....

A Horthy-korszakban az államapparátus ellenségként tekintett a Tanácsköztársaság szimpatizánsaira, illetve azokra, akik akkor valamilyen politikai-/hivatali funkciót töltöttek be. A kiállításban találtok egy plakátot, amelyen egy földön fekvő, féllábú katona egy ékszereket és készpénzt szorongató, menekülő alak után integet a mankójával. A menekülő karszalagja mindenki számára elárulja, hogy ő egy.....

Kérdések: Milyen vélt vagy valós bűnöket kértek számon a Tanácsköztársaság funkcionáriusain? Mi a szerepe az ellenségképnek egy közösség (akár hétköznapi) életében? Milyen veszélyes folyamatokhoz vezethet?

.....

.....

Térképek

Keress meg és fényképezd le!

1918. november elején a Nemzeti Tanács Hozta létre az Országos Propaganda Bizottságot, amely számos egyéb feladata mellett a kormány területvédelmi propagandáját is szervezte. Barta Ernő francia nyelvű plakátján.....-hoz hasonlítja a megszállt területek problémáját.

Kérdések: Szerinted tényleg hasonló a kérdés? Lehetett hatással a döntéshozók véleményére?

Miért ezt a területet választották példának?

.....
.....

A Tanácsköztársaság fegyveres ereje, a Vörös Hadsereg 1919. május-június között sikeres hadjáratot folytatott az északról betörő Csehszlovák csapatokkal.-nál (település) június 10-én elérték a történelmi Magyarország határát. Bár a katonai sikerek számos embert állítottak a Tanácsköztársaság oldalára. A visszaszerzett területek önkéntes feladása teljesen szétzilálta a Vörös Hadsereg erejét.

Kérdések: Szerinted a fegyveres ellenállás javította, vagy rontotta az ország helyzetét? Keress olyan hazai példát, ahol a fegyveres ellenállás sikeres volt! A felvidéki hadjáratral a Szovjet-Oroszországgal való területi összeköttetés kialakítása volta cél. Miért volt fontos a Tanácsköztársaságnak a közös határ?

.....
.....

Az első világháborút lezáró békeszerződés a legtöbb esetben nem vette figyelembe (bár hirdette) a nemzeti önrendelkezés elvét. Ellenpéldaként a Sopron és környéki népszavazást lehet említeni. Erre azért került sor, mivel irreguláris magyar csapatok nem engedték, hogy a békeszerződésben Ausztriának ítélt(?) területet megszállják. Bár a magyar kormány nem támogatta, de nem is lépett fel a felkelőkkel szemben. Végül az 1921-es Velencei konferencia népszavazást írt ki (?) Sopron és a darab környékbeli falu kapcsán.

Kérdések: Mit gondolsz miért nem használtak népszavazást más területeknél? Ha a nemzeti önrendelkezés nem, akkor milyen gazdasági, politikai szempontok jelentek meg a határok kialakításánál?

Milyen nevet kapott Sopron a népszavazás eredményeképpen?

.....
.....

Személyek

Keresd meg és fényképezd le!

Az őszi forradalom utáni időszak egyik plakátján vörös háttér előtt egy férfi arcképe látható, alatta egy jelmonddal. az első világháború idején az USA elnöke volt. Részt vett a háborút lezáró béketárgyalásokon. 1918 januárjában ismertette 14 pontját, amelyek egyebek mellett a nemzetek önrendelkezési jogával is foglalkoztak.

Kérdések: Mit gondoltok, a plakáton olvasható mondat pozitív vagy inkább negatív töltetű?

Mit gondoltok, az önrendelkezés joga a magyarság esetében mennyire érvényesült?

.....
.....

A hirdetőoszlopokon a Tanácsköztársaság időszakából találtok egy falragaszt, ami a gyülekezést tiltja a város utcáin kötél általi halál terhe mellett. A hirdetés alján Kun Béla mellett megtalálható Budapest akkori katonai főparancsnokának neve is.

Kit keresünk? 1902 óta szimpatizált a magyarországi baloldallal. A Tanácsköztársaság idején népbiztosként, illetve a főváros katonai főparancsnokaként működött.

Kérdések: Keressetek még olyan falragaszt, ami a keresett személyhez köthető! Kik lehetnek az ún. ellenforradalmárok?

Miért voltak fontosak a szöveges plakátok?

.....
.....

A háború utáni Magyar Királyság idejéből származó plakátok között az egyikben egy kormánykerék található, alatta pedig egy vezetéknév olvasható.

Kit keresünk? a háború utáni Magyar Királyság államfője (kormányzója) 1920-1944 között. A trianoni békediktátummal elvesztett területek egy részét visszaszerezte, a '30-as évek végén azonban nem tudta elkerülni az ország belesodródását a második világháborúba.

Kérdések/Feladatok: Keress olyan jelmondatokat, jelképeket a kiállításban, amik ehhez az időszakhoz köthetők! Szerinted egy erőskezű vezető milyen (gazdasági, politikai) időszakban hasznos, és mikor (válík?) ártalmára a társadalomnak? Tudsz példát mondani? Vitassátok meg!

.....
.....

Társadalmi problémák

Keresd meg és fényképezd le!

A háború után a frontokról hazatérő katonák egy jelentős része nem adta le fegyverét, illetve sok ember szerzett fegyvert a bizonytalanabb időszakban. Ez természetesen a hatalom számára nehézséget jelentett a rendszer konszolidációja miatt. A probléma súlyát jelzi, hogy a fegyverek leadásáraórát adtak.

Kérdések: *Hogyan lehetett rávenni a hazatérő katonákat a fegyver leadására? Miért lehetetlen a konszolidáció ilyen körülmények között? Keress példát! Ma Magyarországon kevesek rendelkeznek fegyverviselési engedéllyel, szerinted ennek mi a jó és mi a rossz oldala?*

.....

.....

Az első világháború végére az ország gazdasága teljesen kimerült. Ez különösen súlyosan érintette a városi lakosságot, mind az értelmiségieket, mind pedig a munkásságot. A társadalom egymásrautaltságát mutatja be az a plakát, amelyen a „jóllakott” parasztokat kérlelik a városi munkások. Ki rajzolta a plakátot?.....

Kérdések: *Miért volt kiszolgáltatott helyzetben a városi munkásság? Minek a bevezetése jelezte még (általában háborúk során) az élelmiszerhiányt?*

.....

.....

A világháborús összeomlás miatt immár nemcsak Erdélyből, hanem a megszállás alá került területek csaknem minden részéből elkezdtek özönlenni a menekültek az ország belső részeibe. Akinek nem volt más lehetősége, a pályaudvarokon álló használaton kívüli marhavagonokba húzódott. Melyik szervezet folytatott gyűjtést a megsegítésükre?.....

Kérdések/Feladatok: *Keress olyan jelmondatokat, jelképeket a kiállításban, amik ehhez az időszakhoz köthetők! Szerinted egy erőskezű vezető milyen (gazdasági, politikai) időszakban hasznos, és mikor (válík?) ártalmára a társadalomnak? Tudsz példát mondani? Vitassátok meg!*

.....

.....

Feladatok - megoldások

Javaslat a feladatsorokhoz.

A diákok minden kérdésre megtalálják a választ a kiállítás plakátjai között. Minden feladatlapon egy-egy kérdést tettünk fel a három korszakhoz. A feladatsorok közül, azt javasoljuk, hogy mindenképpen töltsék ki a tanulók (csoportban, párban, akár egyénileg) a „Jelszavak” feladatsort, mivel ez segíthet legjobban a korszak megértéséhez. Ehhez még egy, a csoporthoz legjobban illő feladatsor kitöltését javasoljuk. A feltett kérdések kapcsán elég tág tér nyílik akár a korszak problémáinak, akár a mindennapi életet befolyásoló kérdéseknek a megbeszélésre.

Jó szórakozást, jó keresgélést és legfőképpen jó beszélgetést kívánunk!

Megoldások

Jelképek: frígiai sapka – vörös csillag – kettős kereszt

Térképek: Elzász – Bártfa – nyolc

Személyek: (Woodrow) Wilson – Haubrich József – Horthy (Miklós)

Ellenségkép: király – ellenforradalmár – népbiztos

Társadalmi problémák: negyvennyolc – Zádor István – Délvidéki Liga

Társadalmi problémák

Hasznos linkek a téma feldolgozásához

<https://atankonyvontul.wordpress.com/2015/11/10/a-monarchiatol-a-kiraly-nelkuli-kiralysagig/>

<https://erettsegi.com/tetelek/tortenelem/az-%E2%80%9Eoszirosas-forradalom-es-a-proletardiktatura-1919-ben-magyarorszagon/>

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_magyar_koztarsasagi_intezmeny

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1919_marcius_21_kikialtjak_a_magyarorszagi_tanacskozarsasagot/

<https://atankonyvontul.wordpress.com/2015/11/15/politikai-kisszotar-a-tanacskozarsasaghoz/>

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/p-44572/proletardiktatura-467E8/>

<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarország-a-második-világháborúban-I-exikon-a-zs-F062E/k-F0A98/kommunisták-magyarországi-partja-F0B0B/>

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/vary_albert_adatai_a_voros_terror_aldozatairol/

<https://atankonyvontul.wordpress.com/2015/12/07/az-eroszak-a-haboru-utani-magyarorszagon/>

<https://atankonyvontul.wordpress.com/2015/11/29/ellenforradalmi-korhangulat/>

<https://mult-kor.hu/ellenforradalom-a-forradalomban-20190126>

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1919_majus_5_karolyi_gyula_megalakitja_aradi_ellenkormanyat/

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1919_junius_24_puccskiserlet_a_ludovikan/

<https://atankonyvontul.wordpress.com/2015/12/06/horthy/>

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1920_junius_4_a_trianoni_beke_alairasa

<http://tortenelemcikkek.hu/node/244>

<https://atankonyvontul.wordpress.com/2016/01/28/a-bekeszerzodesek-tartalma/>

<https://atankonyvontul.wordpress.com/2016/02/15/hatarelkepezeselek-a-karpat-medenceben/>

<https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/filmhiradok-100-eve/megalakul-a-voros-hadsereg>

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_magyar_hadero_kerdese_1918_1919_ben